

**PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

8. (...) Propunem ca legea electorală să interzică pentru primele trei legislaturi consecutive dreptul la candidatură, pe orice listă, al foștilor activiști comuniști și al foștilor ofițeri de Securitate. Prezența lor în viața politică a țării este principala sursă a tensiunilor și suspiciunilor care frământă astăzi societatea românească. Până la stabilizarea situației și reconcilierea națională, absența lor din viața publică este absolut necesară.

Cerem, de asemenea, ca în legea electorală să se treacă un paragraf special care să interzică foștilor activiști comuniști candidatura la funcția de Președinte al țării. Președintele României trebuie să fie unul dintre simbolurile despărțirii noastre de comunism. A fi fost membru de partid nu este o vină. Știm cu toții în ce măsură era condiționată viața individului, de la realizarea profesională până la primirea unei locuințe, de carnetul roșu și de consecințe grave atrăgea predarea lui. Activiștii au fost însă acei oameni care și-au abandonat profesiile pentru a sluji partidul comunist și a beneficia de privilegiile materiale deosebite oferite de acesta. Un om care a făcut o asemenea alegere nu prezintă garanțiile morale pe care trebuie să le ofere un Președinte. Propunem reducerea prerogativelor acestei funcții, după modelul multor țări civilizate ale lumii. Astfel, pentru demnitatea de Președinte al României ar putea candida și personalități marcante ale vieții culturale și științifice, fără o experiență politică deosebită. (...).

PROCLAMAȚIA DE LA TIMIȘOARA

MIZA

De mai multe zile și nopți Bucureștiul e în fierbere. Demonstrații au ridicat baricade în centrul orașului și nu mai vor să-l părăsească. În Piața Universității, ocupată, se cere demisia lui Ion Iliescu, considerat vechi membru al nomenclaturii comuniste, deci unul care nu poate contribui în vreun fel la realizarea revendicărilor anticomuniste ale revoluției. Nu întâmplător, actualul Președinte al CPUN a refuzat atâtea săptămâni să ia act de existența Proclamației de la Timișoara – cel mai important document al Revoluției – iar când a făcut-o a respins exact punctul 8 care cere excluderea din viața politică a foștilor activiști. Ceea ce pune în mișcare populația Bucureștilor în ultima vreme este exact acest punct. Umbra unui regim comunist – modificat doar cosmetic – sperie pe toată lumea. Nimeni nu vrea să trăiască în coșmarul pe care România l-a cunoscut din 1945 încoace. Temerile populației sînt justificate și au apărut în 28-29 ianuarie, cînd F.S.N. a manevrat conform vechilor tehnici bolșevice de păstrare a puterii. De atunci aceste temeri s-au adeverit. Oamenii nu bănuiesc din nimic liderii F.S.N. Măsurile luate în diferite situații critice au pus în evidență mentalitatea birocrat-autoritaristă a mașinării administrative, aceeași de dinaintea de 22 decembrie. La ora cînd scriu aceste rânduri trupele M.I. și M.A.N. care s-au remarcat și în decembrie au luat cu asalt piața Universității. Violenta a fost instrumentul cu care și-au impus voința și de astăzi dată. Neavînd la îndemînă mijloace de persuasiune, Guvernul a recurs la bastoane de cauciuc, lovituri brutale de cizme, arestări. De la 5h30' Piața Universității este ocupată de trupa, cum îi stă bine unui oraș aliat în plină revoluție. Ce-și dispută forțele adverse? Unii dețin puterea și nu vor să-o lase cu nici un preț. Cei din stradă nu vor puterea pentru ei, nu sînt organizați, nu reprezintă nici un partid. În glorioasa tradiție a zilelor de decembrie, sînt uniți numai printr-un NU spus răspicat deținătorilor puterii. Unii s-au baricadat îndărătul armelor, zidurilor groase ale ministerelor – ceilalți îndărătul baricadelor improvizate din ce s-a găsit. Armeele lor: miinile goale și citava slogan care se pare că a avut efectul unui detonator la sediul Guvernului: Iliescu – Trocist / Comunist și Anticrist // P.C.R.-F.S.N. – Diferența unde e? Imaginația populară nu are limite și se exprimă perfect.

Politia și cei care ordonă represaliile își revin în simțiri. După o panică de mai multe zile, stăpînii țîn morții să redă din nou stăpînii. Puterea a fost a lor și sînt hotărîți să-o păstreze. Asistăm la un joc a cărui miză este România. Nomenclatura nu vrea să lase din mîini prada, recurge la mijloacele pe care le are la îndemînă. Și le are deocamdată pe toate. Numai timp nu mai are. Și nici armata de ocupație să-i acorde sprijin frătesc. Încleștarea între revoluție și nomenclatura – declanșată în 22 decembrie – continuă fără răgaz. Nomenclatura nu este interesată deloc în realizarea revendicărilor populare, asta ar însemna pierderea privilegiilor și mai ales ar însemna să dea socoteală pentru dezastrul țării. Singurii interesați în idealurile care au animat revoluția sînt cei care au ocupat străzile în săptămîna miraculoasă de la sfîrșitul anului trecut. Aceștia nu au nimic de pierdut – ca și atunci – pentru că revoluția nu le-a adus nimic, dacă nu punem la socoteală desenele animate de la TV și promisiunile. În ei ne regăsim toate speranțele. Miza lor nu este România, pentru că ea este oricum a lor.

24 aprilie 1990

STELIAN TĂNASE

Vă invităm să citiți:
La închiderea ediției, pag. 4

Lista candidaților independenți pentru Senat

OCTAVIAN PALER	ALEXANDRU PALEOLOGU
SORIN DUMITRESCU	PETRU CREȚIA
ALEXANDRU PESAMOSCA	IOAN MARCHIȘ

Lista candidaților independenți pentru Adunarea Deputaților

GABRIEL LICEANU	PETRE MIHAI BĂCANU
CONSTANTIN TICU DUMITRESCU	STELIAN TĂNASE
FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU	RADU FILIPESCU
IOAN MĂRCULESCU	RADU POPA
POMPILIU MILITARU	

Duminică, 29 aprilie 1990, orele 12 în Piața Aviatorilor din București va avea loc un miting la care vor participa toate formațiunile și persoanele care au aderat la Proclamația de la Timișoara. Toate forțele democratice din țară, reunite în jurul Proclamației de la Timișoara se constituie în Alianța Națională pentru Victoria Revoluției. Pentru relații privind organizarea mitingului vă puteți adresa la Grupul Independent pentru Democrație, București, Spl. Independenței nr. 45, tel. 15 33 89.

GRUPUL INDEPENDENT PENTRU DEMOCRAȚIE

PENTRU CA UNIVERSUL SĂ NU SE ÎNCHIDĂ DEFINITIV

● **Thomas Kleininger**: Avem astăzi o audiență deosebit de mare. Pentru Grupul pentru Dialog Social este o onoare sesită din comun să salute aici, printre noi, oameni de seamă. După cum știți, ne-am mai întâlnit aici cu personalități, dar se poate spune că astăzi este un punct culminant în scurta istorie a G.D.S. În fața noastră se află într-o măsură o legendă. Munca depusă de domniile lor la Europa liberă ne-a ajutat pe toți să supraviețuim; pentru că au separat anele. Dacă nu ar fi existat coloana vertebrală pe care am prins-o de la Europa liberă, probabil că în întreaga cultură românească nu ar fi existat nici un fel de criteriu axiologic pentru o nouă cultură. Care sperăm că nu se va coaliza niciodată de acum înainte cu puterea.

● **Alexandru Paleologu**: Deinde ce putere...

● **Thomas Kleininger**: Cu nici o putere — așa zice. Domnul Paleologu mi-a sugerat o continuare a discursului meu: rolul intelectualului ar fi acela de a se opune oricărei forme de putere. Doamnă Monica (cum spuneam noi înainte, ca să fim mai clandestini în discuțiile noastre) care credeți că este rolul intelectualității în noua etapă în care a intrat istoria României începând cu 22 decembrie?

● **Monica Lovinescu**: Întrebarea e foarte simplă, dar răspunsul va fi probabil ceva mai complicat. Reprezentantii de seamă ai intelectualității care se află în această sală concretizează de fapt rolul intelectualității. Dacă rolul intelectualului, contrar a ceea ce spune Alec (folosindu-se cu paradoxul ca bun-simt) este de a fi mereu în opoziție, în clipa de față el poate face sacrificiul unei luni, unui an, unei săptămâni, a câtorva zile — își poate pune între paranteze preocupările imediate — pentru a contribui la realizarea unei adevărate societăți civile. În orice sistem totalitar (și în România lucrul acesta s-a văzut atât de bine) societatea civilă este atomizată. Dar fără ea nu cred că se poate face absolut nimic. Și mai cred că intelectualii trebuie să fie constructorii ei. Dar e un răspuns exprimat de la sine în formula G.D.S.-ului, pe care l-am aplaudat când a apărut. Mi-aduc aminte că în acea zi gazetarii francezi întrebau (tot felul de interviuri și telegame) ce s-a mai întâmplat în România? Iar eu le-am răspuns că lucrul cel mai important nu este numărul nu știu cărui om politic ci această formulă a G.D.S.-ului, care are o sarcină absolut zdrobitoare: în câteva săptămâni, în câteva luni, să depună efortul pentru care, de pildă K.O.R.-ul în Polonia a avut cîtiva ani în față. Și cred că sinteti acum, aici, pentru asta.

● **Stelian Tănase**: Situația dumneavoastră în literatura română, în anul în care v-am ascultat cu toții, era paradoxală: aceea de a avea o influență atât de mare în viața literară românească, de la o altă de mare distanță. Vocile dumneavoastră, de la distanța aceea, au început în cercurile valorilor, un rol mai mare decât probabil alt simțit la Paris. Cred că nu era nimeni din lumea literară care să nu asculte emisiunea de vineri unde judecățile, sentimentele, analizele făceau școală și ecourile lor se puteau observa în articolele care apăreau în presă. Așa vrea acum să vă întreb despre tipul de critică de întîmpinare, așa cum s'îl făcuseți dumneavoastră. Eu am simțit de pildă că o carte nu de mare importanță a luat în viața literară românească un rol mai mare decât valoarea ei pentru că ataca teme mai delicate sau apăsase dificultăți de apăsare. Iar critica dumneavoastră era mereu, să spun așa, de partea binelui. Adică de partea apărării unui scriitor, a unei cărți. Este prin urmare vorba de raportul dintre criteriul strict estetic și criteriul extrinsec.

● **Pină la urmă tot din est venea esențialul**

● **Virgil Ierunca**: Am vorbit de o mare distanță. Este o distanță care îți dă în același timp și o seninătate complexă și una tulburătoare. În același timp nu e vorba de o distanță pentru că în general am descoperit că, paradoxal, mă aflui în exil, fără să fi plecat vreodată din București. Sau din România. O obsesie românească, filtrată printr-un exil asumat cu destin.

În ceea ce privește textele noastre literare (pentru că nu avem neapărat o vocation de croniciari literari) trebuie să mărturisesc că ele suferau de un neajuns: ascultătorul de la București se putea întreba (și pe bună dreptate) de ce în România apare eventual o carte importantă, iar domniile acestora din străinătate se ocupă de alta, poate bună (în general alegeam cărți care se poate de bune, însă nu întotdeauna pe cele mai bune). E un detaliu absolut concret: din Paris nu se putea (nu se poate nici acum, din cu totul alte motive) comanda vreo carte, vreo revistă, sau un disc din România. Și atunci, prin forța lucrurilor, noi deveneam niște observatori subiec-

tivi și nedrepti (nedrepti între ghilimele) pentru că din cărțile pe care le primeam, alegeam numai câteva despre care să vorbim; pe cele mai bune. Nu puteam să vorbim despre toate cărțile care apăreau în România, pentru că ele nu aveau cum să ne parvină la Paris. Așa că scriitorii care au produs texte de foarte mare importanță și care n-au trecut pe sub ochii noștri, și prin dorința noastră de lectură esențială, trebuie să ne scuze; nu e vina noastră. E vina acestei imposibilități de a fi la curent cu totul. În ce privește textul la care am făcut aluzie, textul pe care îl răspundeam pe undă, ne învinsese întotdeauna în jurul acestor doi poli: estetic și angajament (în sensul bun al cuvintului, nu în sensul sartraian și acestuia). Scriitorul din Est trebuie să revină în condiții și sub cu totul alt unghi decât scriitorul occidental. Și până la urmă tot din Est venea esențialul. În ultimii douăzeci de ani, tot ce a venit important și tot ce a apărut important

trimiterele și subsolurile analizei unui text poetic sau ale unui eseu poetic. Deci am avut de întîmpinat așteptări de tot felul, despre care se poate vorbi la nesfârșit.

● **Acest dispreț pentru etică pe care îl simțeam din depărtare**

● **Monica Lovinescu**: Pot să completez? Cred că asupra acestei noțiuni de estetic și etic trebuie făcute câteva precizări. Evident, criteriul de judecare a unei cărți este cel estetic. Însă, în contextul european, românii au avut o formă de rezistență intelectuală puțin diferită. În majoritatea țărilor supuse ace-

teratura impură. As fi doritor să-mi dați un exemplu de mare scriitor care a făcut altceva în afară de literatura impură. Eu pledez și am oledat pentru literatura impură. Deci nu eram torturat. Nu eram un martir.

● **Estetismul mi s-a părut întotdeauna un semn clar de mitocănie**

● **Alexandru Paleologu**: Trebuie să fie uneori agasant acest accent pus pe estetic. Pe mine mă agasă la fel și cel pus pe etic. Am oroare în esență măsură și de estetism și de estetism. De eticism nu e nevoie să explic de ce, foarte lumea știe că de enervant și de distruc-

● Monica Lovinescu

● Virgil Ierunca

Fotografii de EMANUEL PARVU

pentru o mutație de viziune, o mutație de apăsare (până la urmă chiar și o mutație de valoare), a venit din Est. Și tot din Est am primit un ritm, un concept care se supraținea peste crivora noastră; conceptul de est-etică.

A scris poeme mallarmoeene sub dictatură este tot o formă de rezistență, dar ea trebuie completată și printr-un angajament moral mai transparent. Dilema cred că a fost salvată prin puntea care se poate face între estetic și etic. În noțiunea de etic este integrat (fără să fie apăsător însă) și politicul. Pentru că într-un regim totalitar politicul nu este o componentă oarecare, este o datorie care se leagă de responsabilitatea scriitorului. De aceea ne-am permis (și de aici au început dificultățile) să completăm o critică estetică de foarte mare nivel — rare așezări și care exista în România datorită criticilor și eseiștilor din România — cu ceea ce ei nu puteau să spună până la capăt despre o carte. Nu-l mai blămășim inodit. Nu ne îngăduim să desputăm adevărat că și nouă ne creșă oprimăram mai mult decât trebuie conținutul etico-politic al unui text pentru că autorul să nu aibă de suferit din cauza cenzurii totalitare. Nimic mai greu decât găsiți pe care le întîmpina Monica Lovinescu la proză, vorbind, să zicem, despre un roman politic. Trebuia să faci o întregă echilibrată, să completeze analiza oarecum așezată pur estetică a comentatorului român, iar pe de altă parte să completeze — în adevărata lui substanță — mesajul. Mie îmi era mult mai ușor, eu sint un om comod, mă ocupam de poezie și de eseu, o critică de poezie sau un comentariu poetic îți permite anumite divagații — divagații în sens mallarmoean. Iar cenzura din România era mai puțin capabilă să sesizeze

lunaș tin de reșim, totul a început printr-un Ivan Denisovici care jesea dintr-un lagăr. Înainte de a se atinge la estetic, se trecea un prag etic absolut indispensabil. Cred că și așa se poate explica marea interes occidental pentru textele venite din Rusia, Polonia, Cehoslovacia, în raport cu cele venite din România.

În România, rezistența a fost mai ales de tip estetic. Din pricina trecutului realist-socialist, în epoca pseudo-sau quasi-socializării, criteriul etic și criteriul politic au fost disprețuite, considerându-se că ele ar fi servit de-a lungul realității socialist. Falsă înțelegere, însă scriindul. S-a creat o literatură de foarte bună calitate, mult mai sinceră cu ceea ce se producea în Occident, ajutat și de faptul că teoria literaturii era singurul domeniu în care se putea gândi. Gîndirea sociologică era blocată, gîndirea filozofică, în afară marilor excepții pe care le cunoaștem (și trebuie să începem întotdeauna cu Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu) era și ea blocată. Cred totuși că lipsa cea: acest dispreț pentru etică pe care-l simțeam din depărtare era oarecum dăunător. De unde o insistență poate prea mare în aceste texte ale noastre (Virgil în numele „în dodii”, pentru că nu se putea vorbi altfel fără a ajuta securitatea să măsoare dosarul fiecărui) poate puțin agasantă asupra criteriului etic și asupra eticii — criteriul rămînd însă cel estetic. Cred că literatura română este una din literaturile cel mai rafinate estetic din Răsărit careia în marile linii i-a lipsit obsesia etică.

● **Virgil Ierunca**: Aș vrea să-mi dați voie să completez. Am lăsat poate unpreșă că eram torturat în acest proces de pendulare între etic și estetic. Să nu vedeți în mine un martir. Eu cred că literatura adevărată, de calitate, este li-

tiv pentru valoarea creațiilor este criteriul etic în judecarea artei, chiar atunci cînd e vorba de o etică superioară, impusă de niște circumstanțe oarecătore pentru conștiință. Pe de altă parte, estetismul mi s-a părut întotdeauna un semn clar de mitocănie. Așa ceva îmi se părea crispant și limitativ, un fel de euforie protestară în urmărirea unei anumite nuanțe de galben sau unui anumit efect sonor, care au importanța lor, firește, în structura unei creații. Acesta însă care vin la concert ca să asculte numai o frază de-a lui Vinteuil, și nu restul — chiar dacă este vorba de Swan — îmi par afectați de estetism. Dar, mai ales în circumstanțele pe care le-am trăit noi, o operă de artă care are numai un timbru estetic, este săracă și plicticoasă. De fapt pentru noi nu știu dacă problema era etică, ori mai degrabă civică: a discerne ceea ce este esențial și ceea ce viciiază condiția liberă a conștiinței într-o societate oprimată. În cîna de față, țările din Est s-au eliberat sau se eliberează (nu s-au eliberat de fapt nici unele, este doar un început o stare posibilă, probabil însă că mergem totuși către o realitate a libertății, cu toate piedicile cu toate reculările și cu toate aporile ei). Prin democrație se înțelege, firește, multipartitismul mai ales fiindcă există o postulare a societății pentru așa ceva. Eu trebuie să mărturisesc că de cite ori citeam *O serioasă pierdută*, nu numai că rîdeam, firește, dar aveam și o tot mai mare nostalgie. Deci problema noastră este nu atât politică, cit civică. A fi de dreapta sau de stînga nu are prea mare importanță. Cînd nu sint extreme, stînga, dreapta sint chestiuni de temperament sau de gust, care nu mai ouă oamenii. Important este a discerne realitatea civică — aceea în care esti înmilitat, aceea care capătă niște forme pre-

In seria convorbirilor cu personalități ale gândirii politologice contemporane, publicăm convorbirea pe care o parte din membrii Grupului pentru Dialog Social a purtat-o cu André Glucksmann.

André Glucksmann: În epoca „Primăverii de la Praga”, problema dezbătută pe străzi, la congresele scriitorilor, era întotdeauna următoarea: în interiorul partidului existau reformiști și oficialități staliniste — și când te gîndeai la orientări, te gîndeai la orientări în sinul aparatului. Există „linia Dubcek” sau linia reacționarilor. Cee ce este nou astăzi, (dar care, prin activitatea dizidenților, durează de 20 de ani) este că, de exemplu, azi când te gîndești la Gorbaciov (jurnaliștii se întreabă care e personalitatea lui Gorbaciov, fiind sau pro sau contra), când te gîndești la sarcina enormă care se infățișează poporului rus, nu te mai gîndești la Gorbaciov ci la ceea ce se întîmplă în afara aparatului... Există de acum înainte intelectuali care nu se mai află în interiorul universului marxist și în interiorul aparatului politic al partidului. Care a fost puterea lor, a acestor mici grupuri de intelectuali? După părerea mea ei reprezintă singura soluție posibilă pentru a leși din comunism — sarcina aceasta o cunoașteți mai bine decît mine, ea e enormă — chiar dacă comunismul nu poate să reziste în istorie și cei 70 de ani sînt un exemplu pentru toate popoarele. Intelectualii au rămas întotdeauna în afara comunismului. Ei și-au scris cărțile explicînd, ce, cum, de ce etc. Singurii adevărați mari critici ai stalinismului s-au gîndit înaintea membrilor de partid la situația oamenilor care suportau comunismul — și mă gîndesc la Koestler, Soljenitin și alții — dar masele s-au situat întotdeauna în interiorul comunismului, niciodată în afara. Intelectualii au leșit întotdeauna din comunism, dar niciodată un popor n-a leșit din comunism, înainte de a face această tentativă în zilele noastre. Exemplu — cazul dramatic al Iugoslaviei pe care nu armatele sovietice o împiedică, din 1948, să iasă din comunism și totuși situația ei este dramatică.

Deci, cred că grupurile de intelectuali autonomi, dizidenți reprezintă o posibilitate.

● Intelectualii și disidența

Împ de 10 ani, partidul comunist chiniez a încercat o reformă economică. Este calea economică pentru ieșirea din socialism: liberalizarea economică. Pentru un moment, aceasta a reușit, mai ales la țară. Dar pentru că a fost vorba numai despre calea economică, s-a ajuns la un vulcan care a izbucnit în Plaza Tienan men; un masacrul, Gorbaciov încearcă a

cale politică. Este vorba despre reforma aparatului de partid sau despre îndepărtarea aparatului de partid pentru oprirea altor structuri politice. Asta se întîmplă în cadrul personalului politic. Totuși însă scapă ansamblului aparatului comunist. Fiecare naționalitate declară că ceea ce se vede de la Moscova nu o privește. Deci se poate spune că aparatul politic devine din ce în ce mai puternic, în cuvinte, în vorbe, dar din ce în ce mai nepuțincios în fapt. Reforma politică ajunge, într-adevăr, în impas. A treia posibilitate înceartă în Europa de est este calea etică. Ceea ce încarnază intelectualii este exact etica individuală. Pentru că a leși din comunism este o sarcină enormă: e vorba de a leși din haosul economic, pentru, nu numai de înlăturarea citorva comunisti. E vorba despre o viață politică care nu a existat timp de 40 de ani. Spun unguerii că există la ei 42 partide pentru că

nu s-a acumulat experiență politică, pentru că oamenii nu se cunosc între ei, pentru că nu există exercițiul de a judeca cuvintele și de a le discuta în funcție de fapte; pur și simplu fiindcă atunci când totul începe de la zero, cuvintele sînt lucruri și lucrurile nu sînt decît cuvinte. Deci haos politic, de asemenea haos moral, haos interior, haos în relațiile umane. Grupul mic de intelectuali încearcă, după părerea mea o speranță fantastică — posibilitatea de a leși, prin decizie individuală în afara haosului, de a înfrunta haosul politic, economic, haosul interior. Face o comparație: fenomenul este asemănător năstirii capitalismului în Europa, trecere care nu s-a făcut din motive strict economice, politice, ci prin transformarea individului european. Este teza lui Max Weber referitoare la puritanism ca sursă a capitalismului. Nu este întîmplător că burghezia orășele inventează Purgatoriul, ca o a treia cale între Infern și Paradis. Ori, cum, inovația etică nu este reprezentată doar de protestantism sau de Contra-Reformă; ea se referă la transformarea individului. Pentru că acesta să devină capabil de o societate burgheză extrem de complexă, a fost necesară o transformare etică a individului societății occidentale. Prin urmare, ceea ce reprezintă dizidența acestui pumn de indivizi este posibilitatea transformării interioare a fiecărui cetățean, nu numai a intelectualilor. De aici a rezultat, de pildă, popularitatea lui Havel. Mai concret: în Europa occidentală, la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, oamenii erau cu mult mai puțin deformați, decît acum în Est, chiar și în Germania, fiindcă hitlerismul a durat numai 12 ani, nu 45. Eliberarea de sub hitlerism sau de sub ocupația germană a fost mult mai simplă. Sistemul economic fusese distrus material, dar nu și comportamentul economic. Germanii au arătat imediat că sînt capabili să se apuce de lucru, să câștige bani, să fie eficienți și productivi. Cu toate acestea Europa postbelică trăia în haos economic, politic și moral.

Pentru a asuma o atitudine democratică ne-au trebuit 40 de ani și s-au făcut foarte multe greșeli, în toate privințele. Ne-au trebuit 40 de ani ca să suportăm libertatea, inegalitatea, democrația, defectele și avantajele democrației. Popoarele din Europa occidentală dispun de securitate socială, de medici, de consilieri pedagogici, de psihologi, de psihonauți, de medici ai sufletului, de astrologi etc. Dacă stăm să privim efectiv munca intelectualului pe acest bătrîn continent, se poate spune că a-i vindeca pe ceilalți înseamnă a se vindeca unul pe

altul, într-o foarte mare concurență. Intelectualii, inclusiv filozofii oferă rețete de viață. Ei știu că nu trebuie să pună întrebări, ci să dea răspunsuri. De exemplu: că „Dumnezeu e mare, că trebuie să mincați fără zahăr, că trebuie să faceți gimnastică sau că trebuie să tubiti într-un anumit fel. Asta înseamnă, înțeleg cum trebuie să trăiești, înțeleg cum trebuie să mori. Asta înseamnă a da model și asta înseamnă a vinde sănătate. Occidentul dispune de mulți bani și de mulți oameni, care se parazitează unii pe alții și care se detestă unii pe alții. Total pentru a putea suporta angostia libertății, e angustății, precum și inegalitățile sociale, care vor fi foarte puternice și pe mai departe. Nu este ușor să trăiești într-o democrație.

În Europa de est problema e de a fabrica democrație plecînd de la baze nedemocratice, neavînd toate facilitățile pe

Despre REVOLUȚIE

care un om le poate avea: să meargă la un medic, fără să plătească pentru asta, sau să meargă la un masor, la un chi-mistoreput, astfel încît fiecare bolnav să-și poată trăi boala sa avînd pe cineva care să-i sustină. Dificultatea noastră e că sîntem confrunțați cu propria responsabilitate, că voi, ca orice trecător sau orice muncitor, trebuie să gîndiți și să riscați singuri, fără toate ajutoarele pe care o societate foarte bogată vi le poate procura.

● „Nu trebuie să aplaudați”

Aici mă opresc pentru a spune un lucru: nu trebuie să aplaudați cînd nu sîntei de acord. Această idee constituie minimumul bazei „tehnice” a oricărui grup dizident. Asta înseamnă, de fapt, că noi nu vrem să trăim în minciună. Este și teza lui Havel despre lupta împotriva vieții în minciună. Nu i se cere intelectualului să fie profet, să ghicească viitorul, să spună: iată ce puteți face și veți fi fericiți. Aceasta o spune partidul comunist, o spune Lenin. Dar nu așa ceva i se cere intelectualului. Nu i se cer profetii ca în secolul al XIX-lea. Ceea ce li s-a cerut este să se țină departe de minciună și înșelătorie, să arate că este posibil a se trăi alături și în exteriorul minciunii, fără să fie cîștigi de puțin acapareți de minciună. Asta este tema pe care se bazează cuvintele, piesele de teatru ale lui Havel. Este o sarcină delicată și care va fi eu sînt mai dificilă, acum cînd comunismul politic a fost răsturnat, fiindcă intelectualii vor avea responsabilitate, iar atunci cînd ai o responsabilitate nu poți să spui tot. De îndată ce cineva e ministru se vede obligat să se bizuie pe un minimum de eficacitate. Cei ce devin responsabili, cei ce se angajează, intelectualii, au tot mai mari dificultăți în a nu minți. Pentru a trăi în această epocă, totul e să nu minți. Îndată ce trebuie să conduci cît de puțin, trebuie să și minți cît de puțin, ori, adevărata sfidare este acum să continui să nu minți, chiar dacă cei ce minți nu mai sînt dușmani, ci prieteni. E mult mai complicat, chiar dacă mai puțin riscant, acum cînd nu mai sînt represalii, torturi, dar este mai complicat în planul interior.

E mai greu să li se pună întrebări în mod sincer.

● Genocid în procesul lui Ceaușescu

Cînd oamenii folosesc oficial, precum primul ministru, termenul de „genocid”, în actul de acuzare al lui Ceaușescu, pentru a califica moartea a 60 000 de persoane — cifră falsă, de altfel, dar asta nu are importanță — există o minciună în calificativul însuși. Un genocid înseamnă exterminarea unui popor, inclusiv a femeilor și a copiilor, exterminarea gene-

lor. Asta a fost genocidul armenilor în 1915, genocidul evreilor și al iganilor, asta a fost genocidul cambodgienilor, în care o pătrime din populație a fost omorîră de către altă pătrime. Și apoi a fost poate un început de genocid și în Biafra, în 1969 — biarezii, care erau o populație catolică și mic-burheză, luminată, de funcționari ai nigerienilor, au fost masacrați sistematic de ceilalți, care erau animiști, de limbă engleză și care erau noua putere politică. Asta nu s-a terminat aici azi. Din fericire sînt doar cîteva genociduri în istorie. Deci, utilizarea cuvîntului în acest caz devine o minciună oficială. La fel a fost ideea înșelătoare de a califica drept proces execuția, foarte logică de fapt, a lui Ceaușescu, (Am fost pentru). Eram aici și am văzut că odată cu el s-a terminat cu luptele, că era un act de război, care, în spiritele

războiului, era, în fapt, un act de pace. Să-l numim proces, cu toate că, în mod evident, nu este un proces. Dacă veți privi filmul astăzi, veți vedea că, în parte, Ceaușescu spunea adevărul în această privință, fiind însă acuzat că este un mincinos. Avocații săi nu erau avocați, ci mai degrabă acuzatori, deci procesul nu a avut deloc caracterul unui proces democratic. Nu putem să-l numim nici măcar un proces de tip stalinist; asta ar fi fost mult mai bine. Atunci cînd, în 1937, ambasadorul S.U.A. la Moscova a fost convins că procesul era normal, nu exista nici un spectacol, dar el era convins că procesul era totuși normal. A numi așa proces este, după părerea mea explicabil în febra impecurilorilor de atunci. Dar acum este periculos. Ea am fost în Polonia, zece zile după aceea: oamenii de la Solidaritatea, chiar femeile în fabrici se suțură la mașini, spunînd

SI GENOCID

**DIALOG
ÎN
SIMULTAN
CU
ANDRÉ
GLUCKSMANN**

muncitorilor: „Nu plecați! Trebuie să stăm pe loc să facem grevă”. Erau cu toții speriați de imaginea de la proces. Pe cit emoționase revoluția română inimile tuturor polonezilor care au donat sînge, mulți polonezi au venit în România și au adus sînge și alte lucruri, cu entuziasm, pe alți procesul a constituit o lovitură teribilă. Și au găsit că, de fapt nu s-a lesit, că se trăiește încă în minciună și că a face o revoluție împotriva minciunii ca să cazi din nou în minciună, este îngrozitor de tragic. Erau deprimati, triști, alinați, ca și cînd lor li s-ar fi întimplat asta. Deci, după părerea mea, este important acest gen de lucruri, pentru că, dacă admitem că acestia e un proces, dacă lăsam să se spună că e un proces, atunci nu ai terminat și atunci veți avea sute de mii de procese. Atunci studenții vă vor putea spune că ați

Fotografii de AUREL GĂRBOVU

merat în momentul eutare, în ministerul cutare al lui Ceausescu, deci sinteti Ceausescu, deci sinteti vinovat de genocid. Deci, plecați! Așa că, la limită, dacă acesta e un proces, veți avea 100.000 de procese. Asta e ceva asemănător cu ghilotina în Revoluția Franceză. Eca o exi-gentă — s-a spus — trebuie să ne debarasăm de o multitudine de aristocrați. Numai că atunci cînd ai început, nu se mai știe unde să te oprești. În Franța, asta s-a oprit acum 70 de ani. În această foloșire a violenței care la început a fost perfect acceptată, perfect normală, eu văd una din ireponsabilitățile intelectuale. Dimpotrivă, ei trebuie să lupte împotriva minciunii, să nu permită ca așa ceva să se cheme un proces. Asta e părerea mea.

● Revoluția înseamnă lupta împotriva minciunii

Aici nu e vorba să dai sfaturi. Situația din România eu nu o cunosc, iar ea este foarte confuză, așa încît nimeni nu poate să dea sfaturi. Trebuie spus că dacă disidența înseamnă lupta împotriva minciunii, atunci ea încă nu s-a terminat. Revoluția împotriva unui regim totalitarist nu este pasajul de trecere de la o viață trăită în minciună spre o viață trăită în adevăr, pentru că viața în adevăr, dacă se va întimpla să fie trăită vreodată, asta o să fie la sfîrșitul tuturor timpurilor. De fiecare dată cînd s-a pretins că s-a trăit în adevăr, s-a spus o minciună mai mare chiar decît minciuna anterioară. Ceea ce e oprit vîrtej în minciună este viața împotriva minciunii, lupta împotriva minciunii. Și această luptă devine mai complicată atunci cînd oamenii antitotalitari sau puterea. Înainte trebuia să lupti împotriva unui dușman absolut, trebuia să iei o decizie solitară, ca să spun așa, înghețată și teribilă, dar odată ce ai luat decizia, ea e clară. Ceausescu nu mai avea nimic de-a face cu voi, de vreme ce voi ați decis că viața voastră nu mai avea nimic de-a face cu el. Dar în cazul unei puteri mai democratice, decizia nu mai înseamnă să alegi între sine însuși și diavol și asta pentru că acolo nu există diavol. Deci, lupta împotriva minciunii devine mult mai subtilă, și cere chiar mai mult curaj.

● Medicul de suflet

Gabriel Liiceanu: Mă sînt foarte aproape de dv. și de tot ce ne-ați spus, pentru că m-am lovit și eu înalte de revoluție de aceste probleme, de patologia spiritului și a culturii, adică de problema patologică a societății. S-a întîlnit chiar să scriu un text despre acest subiect și de aceea spun că mă sînt foarte aproape de ideile dv. Pregătesc acum încă un text pe această idee, pentru că problema maladiei societății se pune la noi într-un fel foarte accentuat. Sînt convins că rolul intelectualului de aici, al intelectualului din România, este să joace rolul medicului de suflet.

Sînt, de asemenea, de acord cu dv. că problema etică este cea mai importantă problemă astăzi în România, pentru că, într-o societate bolnavă, primul organ care este afectat și care trebuie recuperat este organul etic. Deci, într-o discuție pe tema maladiei spiritului și a unei societăți corupte de 45 ani de minciună, ea rămîne problema principală. Este adevărat ceea ce ați spus că rolul unui disident român mai este încă actual și avem nevoie de el pentru că am avut întotdeauna nevoie de această disidență. Puterea la noi a început prin a pune din nou vechi sarcini, de a spune nu tuturor derapajelor puterii. Da, este adevărat că am început cu o minciună, cu minciuna care a fost procesul lui Ceausescu. Acest proces nu este, de fapt, încă făcut și unii dintre colegii dv. a dat sugestia de a începe acum, pentru prima dată, acest proces al lui Ceausescu.

● Din nou despre procesul lui Ceausescu

Am propus grupului să jucăm rolul unui tribunal al procesului, de a refăce procesul lui Ceausescu, dar nu pentru a ne pune ordine într-o stare juridică, ci pentru a obține sănătatea societății române. Fără asta, vom fi întotdeauna bolnavi. De ce? Pentru că acest proces nu a fost procesul unui personaj numit accidental Ceausescu, ci pentru că e chiar procesul societății române, a comunismului chiar. Dacă noi nu vom face acest proces, vom rămîne mereu bolnavi. Și pentru asta, a pune în fața opiniei publice toate piesele procesului Ceausescu, înseamnă să vrem să ne cîștigăm sănătatea. Acest proces este procesul unei întregi societăți, nu numai al lui Ceausescu.

În ceea ce privește termenul genocid,

am discutat deja la Paris despre folosirea improprie a acestui termen — ca filolog evident, sînt de acord cu dv. că nu e vorba de un genocid; dar nu cunoașteți probabil, judecînd improprietatea termenului, situația istorică a României din ultimii ani. Nu pledez pentru utilizarea termenului de genocid, dar aș putea să vă dau anumite motive pentru utilizarea lui. Deci, nu e vorba numai despre cele cîteva zile de dinaintea și din timpul revoluției, ci de toată perioada care a precedat revoluția și care a avut, probabil, (mai mult de) 10 ani. În care Ceausescu a făcut, a prevăzut, chiar a vrut — nu se știe încă — să facă un genocid, a utilizat cele mai subtile arme ale puterii pentru a omorî poporul român. Noi toți am avut senzația că cineva care s-a numit Ceausescu și care a fost o forță obscură, a vrut să suprimă poporul român. Cred că de aceea se vorbește astăzi, în inerția unei memorii foarte recente, despre genocid. Deci, dacă ne propozi folosirea acestui termen în ceea ce privește numai perioada revoluției, atunci aveți dreptate. Dar, altfel nu, pentru că a existat tendința de a se comite un genocid asupra poporului român. De fapt, cred că, în general, comunismul poate fi taxat de tentativă de genocid. Cred că Stalin a comis un genocid și că toți șefii comuniști au folosit metode care ar fi sfîrșit prin a uride un popor întreg. Dacă sînteți de acord cu asta, putem discuta. Stalin a omorît milioane de țărani, și cred că toți fanaticii de tip comunist sau fascist sînt capabili de a distruge un popor pentru a realiza o idee nebunescă, ca să nu zic prostescă, dar pentru realizarea acestei idei s-a acționat întotdeauna fără a se ține cont de mijloace, la limită ucigîndu-se un popor întreg. Și ar fi interesant să ascultăm răspunsul dv.

● „Comunismul conține orizontul genocidului”

André Glucksmann: Există o serie de puncte asupra cărora sînt de acord. Primul este că comunismul conține orizontul genocidului, pretutindeni și de la început. Stalin s-a apropiat de aceasta cînd a ucis în Ucraina între 3 și 7 milioane de oameni. E adevărat că rezultatul general al comunismului este stîngerea umanității și un exemplu este Ucraina de azi, care era pămîntul cel mai bogat din Europa. Locul unde, din punctul de vedere al agriculturii, puteai să trăiești cel mai bine și în care populația putea trăi cel mai ușor a suferit o catastrofă ecologică. Aș spune mai mult, și anume că Occidentul avea orizontul genocidului încă de la originea sa; că la Homer, războiul Troiei a ajuns la un genocid; că ideea genocidului stă la baza artei militare și a artei mobilizării maselor, încă de la greci și chinezi. Dar — cultura scînzînd această posibilitate — a luptat împotriva ei. Căci cultura, de la Homer înroace, descrie omul occidental ca fiind un om confruntat cu ideea de genocid. El adăpostește în sine, alături de calități admirabile — curajul, solidaritatea, eroarea — capacitatea cea mai abominabilă, aceea de a-l ucide aproapele pînă la ultimul. Asta este revelația Occidentului și a culturii sale încă de la greci. Încă de la ei sîntem capabili, grație lucrurilor care fac calitățile noastre, să avem și cele mai rele defecte. În Renaștere, cînd Rabelais vorbește despre entuziasmul Renașterii, el spune că noi am inventat și tiparul, dar și praful de pușcă. Praful de pușcă nu e deloc ceva entuziasmant. Și totuși, undeva e același lucru. La limită, putem spune că praful de pușcă poate distruge tranziții locale (castele), iar că tiparul

din contra, poate erica tranziții europene. Deci, asta este foarte limpede la Rabelais, ca și la Homer; și anume, fiindcă civilizația occidentală este capabilă să distruagă haosul, nu numai în natură, ci și haosul său interior, este de asemenea capabilă să distruagă planeta. Iar comunismul nu a fost capabil să stăpînească haosul. A fost însă capabil să distruagă aproape totul, în orice caz Rusia.

● Din nou despre genocid

Deci, pentru a fi foarte precisi: cred că cei 10 ani care au precedat, în România, revoluția nu au fost totuși ani de genocid. Termenul de genocid este aici impropriu, pentru că se pot distinge în comunism perioade și perioade. Și trebuie să știm foarte exact în care dintre ele se situează Ceausescu, pentru că el este un caz particular, bineînțeles, și în plus în mod vizibil, el este și un caz clinic. Au existat perioade de mobilizare și de entuziasm ale maselor și, în același timp, au existat și băi de sînge. Așa a fost și perioada stalinistă, leninistă sau troțkistă în Rusia, precum și marea perioadă maoistă în China. Comunismul este în același timp capabil să entuziasmeze populația, dar și să o masacreze. Așa încît comunismul, în toată această perioadă, a fost o mișcare de masă, de masacrare în masă, dar și o perioadă în care masele masacrează mase. Stalin a fost susținut, iar Mao încă și mai mult. Tehnica lui Mao era să încie o facultate împotriva alteia, un oraș împotriva altuia, o clasă împotriva alteia și apoi să spună adio, lată, eu mă retrag în munți, eu sînt intelectualul din munți, voi aveți propriile voastre probleme, iar cînd erau destul morți și de o parte și de cealaltă, el revenea și fiind hant, toată lumea i se adresa. Mao aplică această tehnică cu mult mai mult geniu decît Stalin, pentru că eliberase masele: „Omorîți-vă unii pe alții și cînd vă veți fi ucis destul unii pe alții, veți avea nevoie de mine. Eu sînt știința, eu sînt liniștea, cuvîntul cinstit, pentru a vă putea împăcat. Deci, puterea sa devenea încă și mai absolută. Iată tehnica revoluției culturale. Nu cred că Ceausescu, deși a visat asta, deși ea a fost modelul său, a aplicat-o. Cred că el a făcut parie, în ciuda voinței, din ceea ce ceții au numit perioada post-stalinistă, post-totalitară, care avea două caracteristici: una dintre ele era că populația nu mai era convinsă, nu mai era deloc entuziasmată, nu mai era deloc pasionată de comunism și că puterea, deci, nu mai putea entuziasma. El voia pur și simplu să domnească prin abrutizare. Aceasta a fost o perioadă, dacă vreți cu tot dinadinsul să utilizați termenul de genocid cultural. Este vorba nu de suprîmarea fizică a populației, așa cum a fost în Ucraina, în Gulag, ci de distrugerea morală, de distrugerea mentală.

Gabriel Liiceanu: N-a fost doar atât. Am văzut la noi copii ucisi în incubator, bătrîni ucisi în spitale sau lăsați scînsă, fără supraveghere medicală, ceea ce este un tip de genocid. Să omorî țărănimca română — e și asta un fel de genocid. Nu a fost ceva direct, ci prin tertipuri, prin mijloace încă mai subtile. Nu distrugerea directă, cum ați văzut în Revoluția Franceză.

(Va urma)

Au consemnat:
ANDREI CORNEA
DAN PAVEL
RODICA PALADE

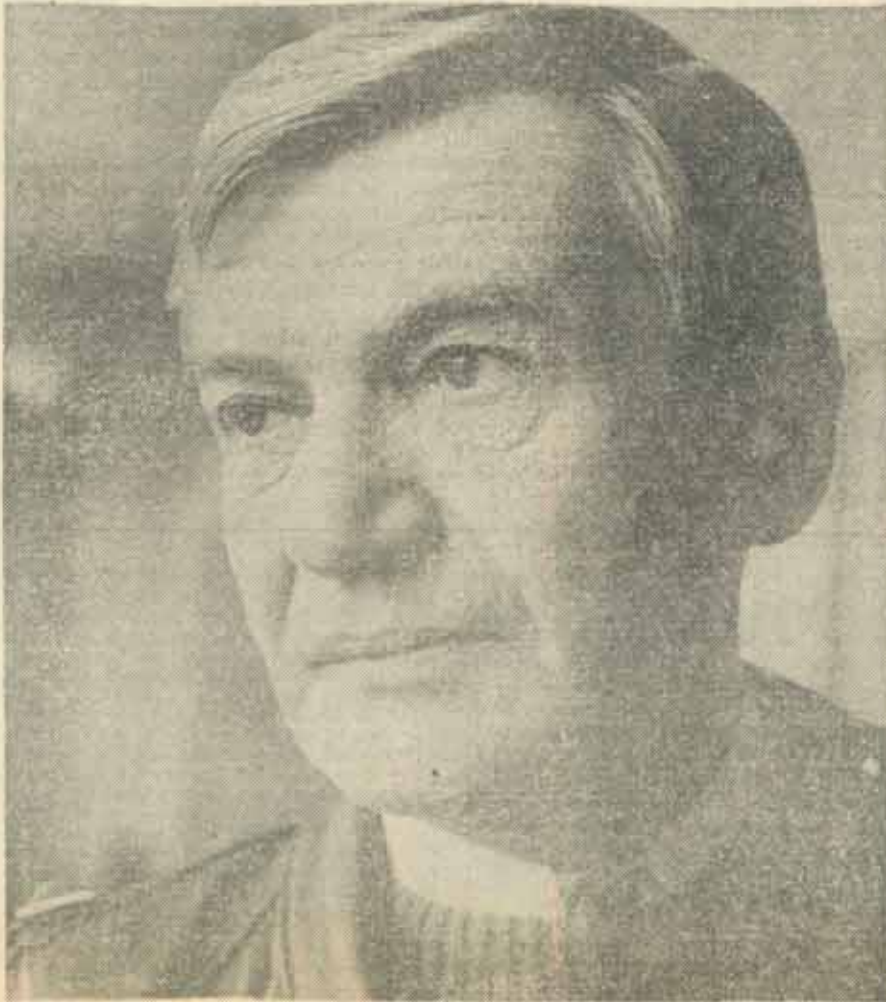

Medic de țară

Eugene Smith

SĂ SPERĂM ÎMPREUNĂ, SĂ SCHIMBĂM ÎMPREUNĂ

„De putere să nu se apropie decît cei care nu o iubesc“
PLATON

PETRU CREȚIA

Distins cãrturar, ce s-a impus în ultimele decenii prin studii privind literaturile clasice, moderne și contemporane, Petru Creția este un model al seriozitãții și probitãții intelectuale. Una din realizãrile de excepție ale carierei sale de editor o reprezintã, fãrã îndoialã, ediția naționalã Eminescu, la definitivarea cãreia a avut o contribuție decisivã. Profesorul universitar Petru Creția s-a numãrat printre cei ce au asigurat continuitate tradiției filologiei clasice în țara noastrã. Dupã cum se știe, în ultimii ani ai dictaturii, Petru Creția s-a remarcat, de asemenea, printr-o atitudine net anticomunistã.

RODICA PALADE

Este un intelectual de înaltã clasã, poet și prozator, un rafinat eseist, unul dintre cei mai buni minutori ai limbii române și unul dintre marii profesori ai facultãții de limbi clasice. Și, mai ales, este o conștiință aleasã a societãții noastre de astãzi. Dintr-unele puține, de care avem atita nevoie.

THOMAS KLEININGER

PERMANENȚĂ ELECTORALĂ

Duminicã 22 aprilie a fost încheiatã depunerea candidaturilor pentru viitoarele alegeri. Legea electoralã prevede un interval de 10 zile pentru înaintarea contestațiilor referitoare la candidații în alegeri.

Preocupat de desfășurarea corectã a campaniei electorale, Grupul pentru Dialog Social organizeazã o permanență electoralã. Consultații pe marginea legii și a condițiilor de candidaturã, ca și asupra procedurii de contestare se pot obține la sediul grupului, în Calea Victoriei nr. 120, luni, marți, joi și vineri dupã amiazã, între orele 18 și 20.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

STELIAN TÂNASE

În octombrie 1985, în calitate de lector la „Cartea Româneascã” am citit un roman de o mare forțã epicã și de o evidentã originalitate stilisticã (de aceeași părere au fost și criticii recenzenți, Mircea Iorgulescu, Z. Ornea, I. Buduca). Romanul se numea Playback, iar autorul Stelian Tănase. Playback a mers de douã ori la C.C.E.S. și s-a întors de fiecare datã fãrã aprobarea de tipãrire. Playback era (este) un roman politic, vizînd chiar structurile sistemului comunist și destinul oamenilor – pãpuși mecanice, angrenate într-un distrugãtor joc „mai înalt”, fãrã țel; un roman scris „nu ca sã aparã”, ci pentru cã îl obsedase pe autorul lui timp de 7 ani (cît lucrase la el). Într-o zi, Stelian Tănase și-a luat manuscrisul „sub braț” („sã așteptãm momentul cînd are sã se poatã”); nu se împliniserã încã doi ani cînd a adus Corpuri de iluminat – un roman la fel de tulburãtor ca și celãlalt. În referat, Valeriu Cristea a scris ceea ce eu știam deja: cã Stelian Tănase este unul dintre prozatorii de prima mãrimã ai literaturii contemporane. Deși scrisese un simplu „roman de dragoste”, Stelian Tănase nu se putuse supune rigiditãții inumane a cenzurii: în construcția subtil muzicalã (așa cum o premeditase autorul) viața adevãratã pulsa, irepresibil. Corpuri de iluminat s-a plimbat tot de douã ori, între editurã și C.C.E.S., fãrã sã obținã semnãtura necesarã. Sã fi afirmat în decizia negativã și dosarul autorului – personaj nonconformist, cu „eretice” interese de politolog? În noiembrie 1989 Stelian Tănase a semnat o scrisoare de solidarizare cu scriitorii interziși. Dar timpul nu mai avea, oricum, rãbdare. Luni, 19 decembrie a fost exclus din partid; pe 21 și 22, era în stradã. Pe urmã a apãrut G.D.S. și revista „22”, cãrora Stelian Tănase le dedicã marea lui energie. Sînt sigurã cã atunci cînd își va permite sã se întorcã la masa de lucru, el va scrie și romanul acestor zile.

GABRIELA ADAMEȘTEANU